

‘HET IS IEDER VOOR ZICH GEWORDEN’

Na een kwart eeuw economische dominantie is het tijd voor meer inbreng van juristen, vindt Ferdinand Grapperhaus, advocaat, hoogleraar en oud-kroonlid van de SER. “Ik geloof dat het recht en de daarop gebaseerde wetten niets anders zijn dan middelen om een rechtvaardige samenleving vorm te geven waar voor iedereen plaats is. Daarop zou meer nadruk moeten worden gelegd.”

DOOR MIEK SMILDE FOTO'S CHRIS VAN HOUTS

“Een vacuüm getrokken tropische nachtmerrie.” Zo noemt Ferdinand Grapperhaus de Indiase stad Kolkata (Calcutta) in zijn recente boek *Rafels aan de rechtsstaat*. Hij bezocht de stad tijdens een wereldreis en was geschokt over dit “inferno van rechteloosheid”. Zwerfgezinnen, vluchtelingen, levensgevaarlijk werk dat alleen rechtelozen doen. De beelden lieten hem niet los. “Wat verbindt mensen nog om een samenleving te respecteren als ze geen enkele bescherming hebben van zoiets als een rechtsstaat?”, vroeg hij zich af. En ging schrijven.

KLOOF

In zijn jongste boek ontleedt Grapperhaus, in het dagelijks leven advocaat en senior partner (bestuursvoorzitter) van Allen & Overy Nederland, de beginselen van de rechtsstaat: gelijkheid, vrijheid en rechtvaardigheid voor allen, in vroeger tijden aangeduid met de term ‘broederschap’. Deze beginselen uit de Franse revolutie legt hij als sjablonen over de huidige tijd. Grapperhaus constateert dat door het vrijemarktdenken en het daarmee samenhan-

gende vrijheidsideaal de ongelijkheid in Nederland de afgelopen kwart eeuw is gegroeid: ongelijkheid tussen (de beloning van) mannen en vrouwen, hoog- en lager opgeleiden, religieuzen en ongelovigen en mensen met diverse culturele achtergronden. “Van de drie kernwaarden waarop Europa is gebouwd, heeft de vrijheid het uiteindelijk gewonnen van de andere twee. Het is ieder voor zich geworden. De verwording van de vrijemarkteconomie heeft geleid tot een vrijemarktsamenleving waarin een groep bevoorrechten zijn voorrechten steeds verder uitbouwt. Dat is het *first in line*-principe. Wie betaalt, krijgt toegang tot beter onderwijs, betere gezondheidszorg, beter betaald werk en betere behuizing. Minder bedeelden, die vaak ook nog eens een eigen bijdrage moeten betalen, komen daardoor steeds meer op achterstand te staan. Een achterstand die niet meer is in te halen. Neem het leenstelsel voor studenten. Kinderen uit minder welvarende milieus zullen daardoor minder snel gaan studeren. Zij hebben namelijk geleerd geen schulden te maken. Zo wordt de kloof alleen maar groter. En als we niet oppassen, ziekte de ongelijkheid alleen maar verder. Ik

(advertentie)

Praktizijns-Sociëteit vereniging van advocaten, notarissen en kandidaat-notarissen

Zoeken – Vinden - Gevonden worden

- exploiteert de juridische bibliotheek in de rechtbank van Amsterdam
- biedt professionele hulp bij zoeken
- geeft toegang tot zoekstelsel www.praktizijn.nl
- organiseert kennisuitwisseling in verdiepingsbijeenkomsten
- organiseert jaarlijks het Praktizijnsdiner

Eerstvolgende verdiepingsbijeenkomst: Modernisering van Strafvordering

Donderdag 13 april 2017 16.00 – 18.00 u. Rechtbank Amsterdam

Het uit 1926 stammende Wetboek van Strafvordering is door alle opeenvolgende wijzigingen in negentig jaar onoverzichtelijk geworden en wordt gemoderniseerd.

Sprekers:

Wilma Groos (raadsheer Hoge Raad en programmaleider KEI-Straf) en **Simon van der Woude** (van der Woude de Graaf Advocaten) bespreken aspecten van *Boek 4 Berechting in het nieuwe Wetboek van Strafvordering*

Voor aankondigingen en lidmaatschapsvoorwaarden zie: www.praktizijn.nl

Word nu lid: voor € 210,- per jaar = € 0,81 per werkdag helpen onze zoekprofessionals u verder

Voor informatie, lidmaatschap en bijeenkomsten kunt u zich aanmelden bij finette@praktizijn.nl

hoorde laatst dat wijkbewoners in Amsterdam-Zuid overwogen een eigen, professionele buurtbewaking in te huren. Ik was stomverbaasd. Toen ik in de late jaren zeventig in Amsterdam ging studeren, woonden er in Amsterdam-Zuid ook al advocaten en bankiers, maar daarnaast studenten en kunstenaars, van alles door elkaar. Dat is niet meer zo. Als mensen dan ook nog een eigen bewaking overwegen, vind ik dat, als maatschappelijk signaal, niet in orde.”

TROOST

Ferdinand Bernhard Joseph Grapperhaus is de jongste zoon van Ferdinand Heinrich Maria Grapperhaus die van 1967 tot 1971 staatssecretaris van Financiën was in het kabinet-De Jong. Hij groeide, samen met twee oudere zussen, op in Den Haag waar hij elke zondag met zijn vader naar de mis ging en onderwijs genoot bij de Jezuïeten. “Mijn zusjes zaten op het hippe Montessorilyceum, maar ik moest naar de paters, omdat ik als jongetje nogal ongecontroleerd en lastig was. Druk. Maar ik vond die Jezuïeten niet vervelend. Ja, wel het schoolwerk, maar niet die paters zelf. Ze waren erudiet, open. Ik heb ooit een negen voor een opstel gekregen waarin ik het bestaan van God als opperwezen ontkende, maar het bestaan van Jezus als historische en inspirerende figuur bevestigde. Dat vonden ze mooi. Dat mocht.”

Gelovig is hij al lang niet meer. Zijn vrouw Florentine was dat wel. Na een kort ziekbed overleed ze afgelopen najaar. Op haar rouwkaart staat het gedicht *De kleine dochter van Jairus* van Ed. Hoornik. Ze hebben de tekst bewust gekozen, vertelt Grapperhaus. “Het gedicht eindigt met woorden die een leven na de dood suggereren. *Morgen ben ik de eerste hem ziet*. Ik geloof niet in een hierna maals, maar mijn vrouw deed dat wel. Die gedachte was haar ook tot troost. Ze was heel boeddhistisch en accepteerde het noodlot. Dat probeer ik nu ook.”

BASISINKOMEN

In een tijdsgewricht waarin veel mensen menen het lot in eigen hand te kunnen nemen, is de verzoening met de dood niet vanzelfsprekend. De vraag hoe maakbaar de mens is, en daarmee ook de samenleving, is ingewikkeld, geeft Grapperhaus aan. “Ik geloof niet dat God de wereld heeft geschapen met een bepaald doel. Ik geloof dat er een grote knal is geweest en dat we daar verder niet al te veel invloed op kunnen uitoefenen. Tegelijk geloof ik wel dat je als mens je best moet doen. Daarom ben ik ook tegen een basisinkomen. Dat is een verkeerd signaal. Mensen die minder mogelijkheden of talenten hebben moeten we

er in de samenleving zo veel mogelijk bij houden, juist door hen erbij te betrekken en te stimuleren dat ze meedoen. Als je hen een basisinkomen geeft, zegt je eigenlijk tegen hen: het is wel best zo.”

Grapperhaus vindt het basisinkomen een typisch voorbeeld van de manier waarop vooral economen de afgelopen decennia de samenleving vormgaven. “Toen ik als kroonlid in de SER zat, had ik vaak ruzie met economen. Ik herinner me bijvoorbeeld nog dat in de Viking en Laval-arresten (2007) het stakingsrecht ondergeschikt werd gemaakt aan de Europese vrijheden. Er liep destijds een groot adviestraject bij de SER over Europa 2020 en wat er allemaal moest veranderen. Een economische beleidsmedewerker schreef in het kader daarvan een stuk over die arresten waarin het stakingsrecht bij wijze van spreken

alleen nog in een voetnoot werd genoemd. Ik ben daar toen sterk tegenin gegaan. De voorzitter van de SER, Alexander Rinnooy Kan, belde me vervolgens geschrokken op of ik helemaal gek geworden was. Maar het enige wat ik had gedaan, was laten zien dat het Europese Hof van Justitie de vier Europese vrijheden boven het stakingsrecht had gesteld. Dat is in strijd met allerlei internationale verdragen! Maar de Europese Unie is van oorsprong gewoon een soort handels-

club, laten we wel wezen. En dat bleek toen ook in de SER. De economen wonnen het van de juristen. Een half jaar later ben ik overigens voorgedragen als lid van het dagelijks bestuur van de SER. Dat vonden sommige SER-leden niet leuk: ik had een te rechtstatelijke kijk op het geheel, vonden ze. Maar het is goed gekomen hoor. De

“TOEN IK ALS
KROONLID IN
DE SER ZAT,
HAD IK
VAAK RUZIE
MET ECONOMEN”

WIE IS FERDINAND GRAPPERHAUS?

Ferdinand Grapperhaus (1959) is advocaat en managing partner van Allen & Overy in Amsterdam. Hij studeerde rechten in Amsterdam en promoveerde in 1995 op het onderwerp *Werknemersconcurrentie: beperkingen aan concurrerende activiteiten van de ex-werknemer ten opzichte van zijn voormalig werkgever*. Sinds 2005 is Grapperhaus hoogleraar Europees arbeidsrecht aan de Universiteit Maastricht.

Van 2006 tot 2015 was Grapperhaus kroonlid van de Sociaal-Economische Raad (SER). Hij is redacteur van het tijdschrift *Ondernemingsrecht* en heeft sinds 2014 een column in het *Financieele Dagblad*. In 2010 was hij voorzitter van de programmacommissie van het CDA.

Grapperhaus is weduwnaar en heeft vier kinderen (drie zoons en een dochter).

toenmalige voorzitter van de FNV, Agnes Jongerius, heeft ervoor gezorgd dat ik toch werd benoemd.”

ONTWRICHTEND

“Juristen krijgen altijd het verwijt zich alleen met punten en komma’s bezig te houden, maar dat is onterecht”, gaat Grapperhaus verder. “De rechtstaat gaat over meer dan punten en komma’s. Ik heb in de SER gezien hoe dominant het economisch denken is: het gaat alleen maar om prikkels, niet om compassie. Daar komen ook al die eigen bijdragen vandaan. Ik begrijp heel goed dat politici met een eigen bijdrage mensen proberen te prikkelen om niet te vaak naar de dokter te gaan, maar het gevolg ervan is dat mensen met minder geld helemaal niet meer gaan.

Waardoor bepaalde groepen, zoals gezegd, steeds verder op achterstand raken. Dat is ontwrichtend.”

Volgens Grapperhaus is het – na een kwart eeuw economische dominantie – tijd voor meer inbreng van juristen. “Ik geloof dat het recht en de daarop gebaseerde wetten niets anders zijn dan middelen om een rechtvaardige samenleving vorm te geven waar voor iedereen plaats is. Daarop zou meer nadruk moeten worden gelegd. Ik ben bijvoorbeeld een voorstander van de toetsing van wetten aan de Grondwet en pleit voor oprichting van een constitutioneel hof. Ik vind verder dat er een kartelautoriteit moet komen voor internet. Internationaal moet er in ieder geval goed worden gekeken naar machtsposities, met name in het digitale domein. Bijvoorbeeld ook om die internettrollen beter aan te pakken. Een ander punt zijn social media: op dat vlak zijn er nu maar drie, vier aanbieders. Google bepaalt met allerlei software wat onze zoektochten op internet opleveren. Daar moet er veel meer concurrentie komen. Ten derde moet het recht aan de slag met het toetsen van *the equality of resources*. Heeft iedereen in gelijke mate toegang tot bijvoorbeeld het onderwijs? Een voorbeeld is de Cito-toets. Die moet veel bepalender zijn dan het advies van de docent, omdat die mening veel beïnvloedbaarder is. Ik heb zelf meegemaakt dat je als ouders druk kunt uitoefenen op een advies als je weet wat je moet zeggen en ik

denk dat dat niet eerlijk is ten opzichte van ouders die minder mondig zijn.”

OPEN GRENZEN

Op de vraag hoe eerlijk het is dat Oost-Europese werknemers Nederlanders verdringen op de arbeidsmarkt, reageert Grapperhaus fel. “Door de open grenzen verdienen wij als Nederland en als Nederlanders heel veel geld. De omzet van de handel met Oost-Europa is 90 miljard euro per jaar. Er werken meer Nederlanders in andere Europese landen dan Europeanen werken bij ons. Henk en Ingrid moeten zich realiseren dat hun volgende baan mogelijk straks uit die landen komt. Uiteraard, de randverschijnselen van het Europese vrije verkeer moet je aanpakken. Ik heb veel kritiek op Lodewijk Asscher, maar het misbruik van arbeidskrachten heeft hij goed op de agenda gezet. Ik denk dat de overheid een taak heeft om ervoor te zorgen dat de verdringing op de arbeidsmarkt scherp in de gaten wordt gehouden zonder dat het vrije verkeer in de EU in gevaar komt. Misschien moeten daar subsidies aan te pas komen, bijvoorbeeld om schoolverlaters aan stageplekken te helpen waar nu nog goedkope arbeid uit Oost-Europa wordt ingezet. De overheid moet ook een rol spelen om mensen die door robotisering en digitalisering hun baan verliezen weer een nieuw perspectief te geven. Een soort

**“HENK EN INGRID
MOETEN BESEFFEN
DAT HUN VOLGENDE
BAAN MOGELIJK
UIT EEN ANDER
LAND KOMT”**

nieuwe New Deal. Mensen wier competenties niet meer voldoen voor het huidige arbeidsmarktaanbod, zullen bijgeschoold moeten worden en de overheid moet daarbij helpen. Ik heb in *het Financieele Dagblad* de biologische landbouw genoemd als mogelijk toekomstperspectief. Die is veel arbeidsintensiever dan de reguliere landbouw en wellicht kunnen mensen daar aan de slag.”

DEENS MODEL

Om dit te bereiken zal de arbeidsmarkt omgevormd moeten worden, wellicht naar Deens model. In Denemarken kunnen mensen namelijk sneller ontslagen worden, maar worden zij ook sneller doorgeleid naar nieuw werk, zo nodig met scholing. Grapperhaus twijfelt of het model voor Nederland geschikt zou zijn, maar sluit het niet uit. “Denemarken is een kleine, compactere economie, minder geïnternationaliseerd en meer ons-kent-ons. Of het model helemaal toepasbaar is weet ik niet, maar we moeten er zeker naar kijken. De Wet Werk en Zekerheid (WWZ) die Asscher introduceerde voor de Nederlandse arbeidsmarkt is in ieder geval een onding. Er zijn nominaal wel meer vaste banen bijgekomen, maar dat komt vooral door het aantrekken van de economie. Het aantal flexwerkers en zzp’ers groeit nog steeds en dat werkt de ongelijkheid tussen flex en vast verder in de hand. Als je jongeren alleen maar in flexcontracten stopt, bouwen ze niks op en blijven ze achter in hun loopbaan. Die achterstand zie je vervolgens terug in hun koopkracht, in hun moeite een hypotheek te krijgen, ga zo maar door. Ik roep al tien jaar dat iedereen na een jaar een vast contract zou moeten krijgen, maar ook sneller ontslagen moet kunnen worden zonder dat altijd tussenkomst van een rechter nodig is. Daarbij zou een soort verplichting moeten bestaan om mensen naar nieuw werk te begeleiden. Bedrijven zouden zich daarvoor kunnen verzekeren. Tien jaar geleden hadden we zo’n systeem er in de SER bijna door, maar toen wilde de voorzitter van VNO-NCW toch dat vergunningensysteem in het ontslagrecht handhaven.”

GEEN MORAALRIDDER

Niet alleen de overheid, ook bedrijven moeten investeren om mensen blijvend bij de samenleving te betrekken, vindt Grapperhaus. Hij noemt in dit kader het Amerikaanse bedrijf Amazon dat heeft aangekondigd 100.000 mensen aan te nemen in nieuw te creëren banen. “Doordat robots het rechttoe-rechtaan werk hebben overgenomen, is een enorme efficiencywinst geboekt. In plaats van al die winst uit te keren aan de aandeelhouders, wil Amazon investeren in nieuwe banen. Dat vind ik een

voorbeeld van de manier waarop ook bedrijven kunnen helpen mensen weer perspectief te geven.”

Welke rol de advocatuur in dat proces zou kunnen spelen weet Grapperhaus niet meteen. “Ik wil geen moraalridder zijn in de richting van mijn cliënten. Ik heb ook nog nooit een cliënt geweigerd omdat hij economische principes liet prevaleren boven de kernwaarden van Europa. Wij hebben als kantoor geprofiteerd van de dominantie van de vrije markteconomie, ja, dat is zo. Maar de financiële crisis heeft ons in 2008 evengoed behoorlijk geraakt. En er blijven vanuit de maatschappij prangende vragen komen: in hoeverre moet je als advocatenkantoor een

partij bijstaan die een beursgenoteerde onderneming wil overnemen om die vervolgens in stukken te verkopen? Ik vind dat dat moet kunnen, want dat is de vrije markt. Ja, ook als het om een multinational als Unilever gaat. Bij ondernemen geldt: *If you can't stand the heat, stay out of the kitchen*. Ik vind wel dat bedrijven die zich nestelen in de samenleving daarin moeten investeren. Een internationale onderneming die zich in Nederland vestigt op grond van de gunstige

fiscale regelingen – waar ik op zich niet tegen ben – heeft wel een verantwoordelijkheid om goed voor zijn werknemers te zorgen en voor de gemeenschap waarin zij functioneren.”

HEILSOLDAAT

Hetzelfde principe hanteert Grapperhaus als senior partner van een internationaal opererend advocatenkantoor. Calcutta mag dan een rechtstatelijke nachtmerrie zijn, Allen & Overy heeft wel een speciale India group om de economische opmars van het land zo goed mogelijk te faciliteren. “*India's strong economic growth in recent years has led to a surge in incoming foreign investment and an even sharper increase in Indian companies expanding their operations overseas*” staat op de website van Allen & Overy. China, waar het kantoor ook stevig begint te wortelen, heeft een broertje dood aan de verlichtingsidealen die Grapperhaus in zijn laatste boek schetst. “Ik zeg niet dat ik de verlichtingsidealen wereldwijd wil verspreiden. Ik zeg wel dat we een bijdrage willen leveren aan het op gang helpen van de economie en dat we er tegelijkertijd voor willen zorgen dat de juridische basis wordt verankerd. Ik geef toe dat dat in sommige delen van de wereld in een heel ander krachtenspel gaat dan hier. China, India en Indonesië zijn grote economieën met andere ideeën over het belang van de rechtstaat, maar toch is het goed dat kantoren als het onze daaraan meedoen, omdat we op die manier het rechtstelsel kunnen helpen ontwikkelen. Niet als heilsoldaat, wel als jurist.” ■

“IK ROEP AL TIEN JAAR DAT IEDEREEN NA EEN JAAR EEN VAST CONTRACT ZOU MOETEN KRIJGEN”